

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NASIONALE SENIOR SERTIFIKAAT

GRAAD 12

GESKIEDENIS V2

NOVEMBER 2010

ADDENDUM

Hierdie addendum bestaan uit 14 bladsye.

VRAAG 1: HOE HET DIE INEENSTORTING VAN DIE SOWJETUNIE POLITIEKE GEBEURE IN SUID-AFRIKA BEÏNVLOED?**BRON 1A**

Hierdie uittreksel, geneem uit *The Cold War Factor in South Africa's Transition*, Januarie 1996 deur J Daniel, verwys na die invloed van die Koue Oorlog op Suid-Afrika.

... Die begin was die 'magsverkryging (bewindsoorname) van Mikhail Gorbachev in die Sowjetunie en die mees deurslaggewende teken was die spitsberaad in Reykjavik tussen Gorbachev en Reagan in Oktober 1986' ... 'die Verenigde State van Amerika het ingestem tot 'n rol van nie-inmenging in Oos-Europa en in ruil daarvoor het die Sowjetunie Afrika, meer spesifiek suidelike Afrika, aan Amerika oorgee'.

...Vyftien maande na Reykjavik is geheime samesprekings tussen Suid-Afrikaanse regeringsamptenare en die ANC geïnisieer. Maar hulle moes steeds versigtig rondbeweeg en in die geheim ontmoet. Twee gebeure het hierdie scenario verander.

Die eerste was die SAW (Suid-Afrikaanse Weermag) se leer by Cuito Cuanavale in Angola in 1987. Gekonfronteer deur die toenemende ooglopende beperkinge van 'n militêre strategie, het president PW Botha 'n opdrag gegee om 'n manier uit die Angola-Namibiese dooie punt te vind. Die eindresultaat was die New York Akkoord in Desember 1988 wat daartoe gelei het dat beide Kubaanse en ANC-troepe uit Angola en Suid-Afrikaanse troepe uit Namibië onttrek het, wat weer gelei het tot Namibië se onafhanklikheid in Maart 1990. Die tweede was die gedwonge verwydering uit die amp van 'n sieklike PW Botha in September 1989 en sy vervanging deur FW de Klerk.

Dit behoort dus duidelik uit die bogenoemde te wees dat ten tye van die gebeure rondom die val van die Berlynse Muur, die momentum vir verandering in Suid-Afrika reeds begin het. Onderhewig aan intensiewe druk van die Verenigde State en met die vooruitsig van verskerpte sanksies, was dit nou vir FW de Klerk moontlik om sy kritici in te lig dat die Koue Oorlog verby was, dat 'ons gewen het en die Sowjetunie verloor het, en dat dit weer die ANC verswak het omdat hy sy vernaamste borg verloor het.'

BRON 1B

Die volgende bron bestaan uit twee uittreksels en verwys na die val van die Berlynse Muur en die impak van hierdie gebeure op Suid-Afrika.

Uittreksel 1: Geneem uit *Nuwe Geskiedenis Van Suid-Afrika* deur H Gillomee en B Mbenge.

Die afbreek van die Berlynse Muur, wat op 9 November 1989 begin het, het dramatiese die einde van die Sowjetunie se invloed in Oos-Europa meegebring en het ook bygedra tot die beëindiging van die dooiepunt in Suid-Afrika. Kommunisme as 'n politieke en ekonomiese stelsel was vinnig besig om te verbrokkel. Hierdie gebeure het aan FW de Klerk, in sy eie woorde 'n God-gegewe geleentheid' gebied. Die Nasionale Party kon sy kiesers vertel dat die ANC en sy bondgenoot, die Suid-Afrikaanse Kommuniste Party, sonder Sowjet-ondersteuning, nie langer 'n groot bedreiging vir stabiliteit en private besit was nie. Verder kon hy ook argumenteer dat omdat kommunisme so gediskrediteer was, die ANC verplig sou wees om die vryemarkstelsel, eiendomsregte en ander beleggingsvriendelike beleide te aanvaar.

Vir die Nasionale Party-regering was die val van die Berlynse Muur 'n tweesnydende swaard. Anti-kommunisme was vir baie lank die hoofrede waarom Westerse regerings die wit regering in Suid-Afrika aanvaar en selfs versterk het. Maar die verdwyning van die kommunistiese bedreiging en die ANC se wegstroom van nasionalisering, het die Suid-Afrikaanse regering se anti-kommunisme outyds gemaak en Suid-Afrika van haar sterkste argument vir Westerse druk om die ANC te forseer om magsdeling te aanvaar, beroof.

Sonder die val van die Berlynse Muur, is dit moeilik om te dink dat die ANC vyf jaar later aan bewind kan kom.

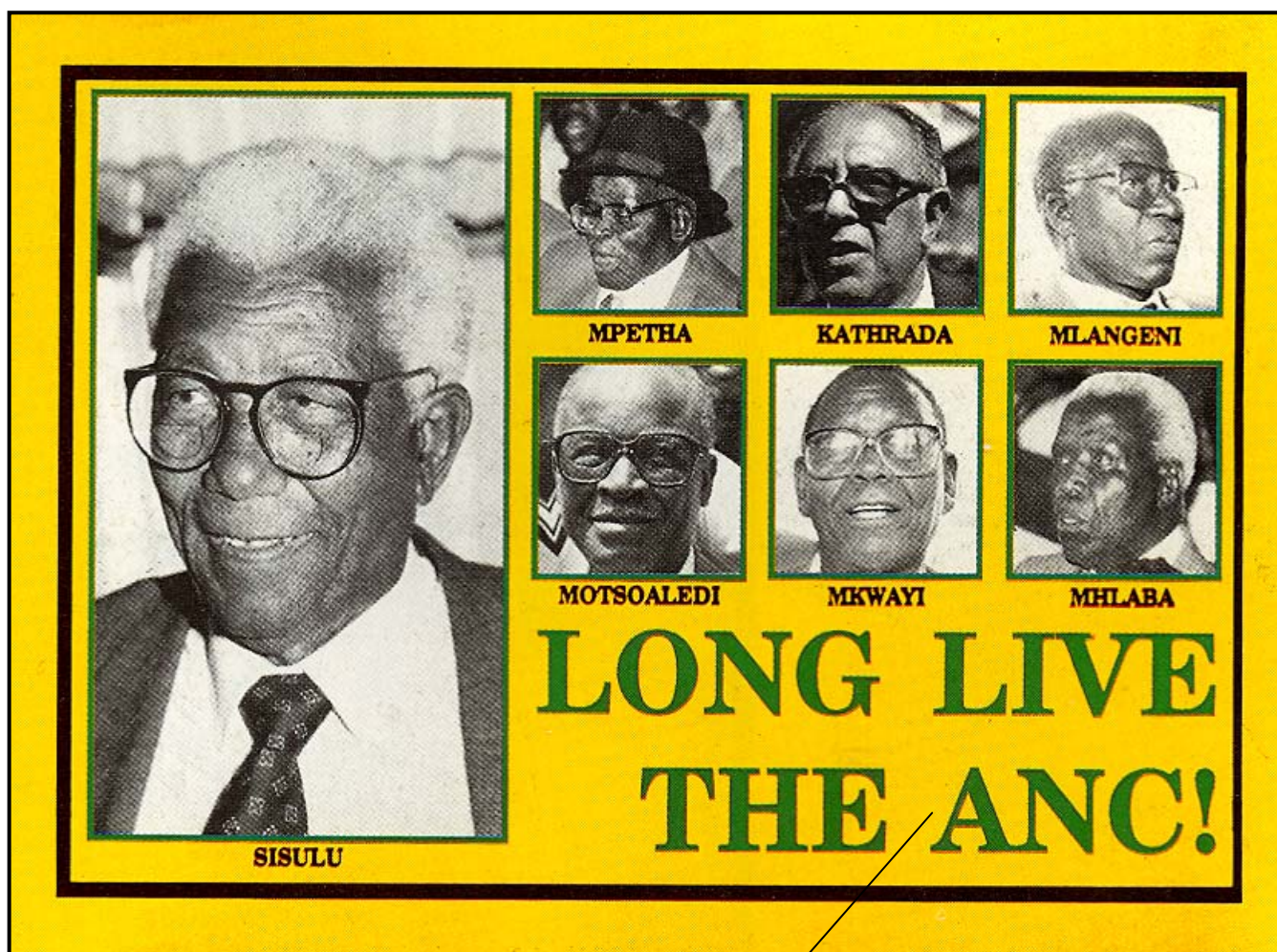
Uittreksel 2: Geneem uit *The Man In His Time* deur W de Klerk.

In ANC-geledere het FW de Klerk se toespraak groot verwarring veroorsaak. Die ANC is onkant betrap. Hulle het Mandela se vrylating verwag, maar nie die opheffing van die verbod op die organisasie self nie. Inteendeel, hulle beplande strategie was om die vrylating van Mandela te gebruik om 'n massiewe veldtog te loods om die opheffing van die verbod op die ANC te eis.

...van om deel van die 'struggle' te wees, het dit skielik deel van die 'stelsel' geword ... Oornag het die ANC van 'n georganiseerde ondergrondse weermag in 'n openbare organisasie verander. Waar die ANC voorheen buitelandse applous vir sy stryd teen apartheid geniet het, was dit nou in die demokratiese politieke proses gedompel ...

BRON 1C

Met die ineenstorting van die Sowjetunie en die behoefte aan die beëindiging van apartheid, het FW de Klerk 'n proses van verandering en hervorming begin. Een van die belangrike hervormingsmaatreëls wat De Klerk aangekondig het, was die opheffing van die verbod op die ANC en ander politieke organisasies. Van besondere belang was die vrylating van politieke gevangenes op Robbeneiland op 10 Oktober 1989, soos op die plakkaat hieronder getoon, naamlik Walter Sisulu, Oscar Mpetha, Ahmed Kathrada, Andrew Mlangeni, Elias Motsoaledi, Wilton Mkwayi en Raymond Mhlaba.

LANK LEWE
DIE ANC!

VRAAG 2: HOE HET DIE INEENSTORTING VAN DIE USSR BYGEDRA TOT DIE HERVOORSTELLING VAN BENIN (WES-AFRIKA) IN DIE 1990's?**AGTERGRONDINLIGTING**

Benin is 'n land in Wes-Afrika wat onder Franse koloniale beheer was. Na onafhanklikheid het dit as die Republiek van Dahomey bekend gestaan. Die land het 'n demokratiese stelsel met 'n kapitalistiese ekonomie gevolg. Na 'n suksesvolle staatsgreep in 1972 het majoor Mathieu Kerekou homself as leier aangestel en hy het toe Westerse demokrasie en die kapitalistiese ekonomie laat vaar. Hy het 'n sosialistiese staat gevestig, wat as Benin bekend gestaan het, en 'n bondgenoot van die USSR geword het.

BRON 2A

Hierdie uittreksel is geneem uit *Democratization without Development: Benin 1989 – 2009* deur T Bierschenk.

Op 10 Desember 1989, sowat 'n maand na die val van die Berlynse Muur, is daar tydens 'n vergadering van die politburo van die *Parti de la Revolution Populaire du Benin (PUB)* besluit om die Marxistiese-Leninistiese beleid, wat die ideologiese basis van politieke en maatskaplike verhoudinge in Benin sedert 1974 gevorm het, te laat vaar. Drie maande later, van 19 tot 27 Februarie 1990, het 'n *Conference Nationale des Forces Vives de la Nation* plaasgevind wat daartoe gelei het dat die land na 'n veelparty Westerse-styl politieke stelsel verander het. Hierdie vreedsame oorgang na demokrasie was 'n teken vir Afrika. Die Beninese Nasionale Konferensie het binne die bestek van drie jaar 'n modelkonferensie vir soortgelyke konferensies in sewe ander Afrika-state geword (Gaboen 1990, die Republiek van die Kongo, Mali, Niger en Togo 1991, Zaïre 1992, Tsjad 1993).

BRON 2B

Hierdie uittreksel is geneem uit *Powers in the Village: Rural Benin between Democratisation and Decentralisation* deur JO de Sardan.

Vir meer as twaalf jaar is die Republiek van Benin al in 'n oorgangsfase van demokrasie na desentralisasie. Die Marxistiese-Leninistiese regime, wat sedert 1972/74 aan bewind was, is in 1989/90 met 'n demokratiese veelpartystelsel vervang – 'n vreedsame proses, waarna plaaslik as 'Demokratiese Hervorming' verwys is.

Sedertdien is Benin dikwels as 'n model van demokrasie in die Afrika-konteks voorgehou. Presidensiële en parlementêre verkiesings was regverdig en vry. Die aantal politieke partye in Benin het sterk gestyg. Dit was 'n aanduiding dat Benin die eerste Afrika-land geword het waar die burgerlike bevolking daarin geslaag het om 'n militêre regime tot 'n val te bring en die dienende president met 'n verkiesing te verslaan.

Verder geniet die land 'n vrye en lewendige media. Die Grondwetlike Hof het uitmuntend sy rol as die beskermheer van die grondwet vervul en daar is geen politieke gevangenes nie. Benin is ook sedert 1991 enige gewelddadige etniese en sosiale uitbarstings gespaar ... Dit moet as 'n merkwaardige politieke prestasie aan die kant van hierdie land erken word ...

BRON 2C

Die volgende bron toon die uitslae van die 1991-verkiesing in Benin. Geneem van die webtuiste <http://africanelections.tripod.com/ao>.

PARTY	AANTAL STEMME	% STEMME	AANTAL SETELS (64)
Union for the Triumph of Democratic Renewal (UTRD)	194 213	18,9%	12
National Party for Democracy and Development-Democratic Renewal Party (PNDD-PRD)	120 705	11,7%	7
Social Democratic Party-National Union for Solidarity and Progress (PSD-UNSP)	101 348	9,8%	6
National Rally for Democracy (RND)	124 392	12,1%	9
Our Common Cause (NCC)	104 347	10,1%	6
National Movement for Democracy and Development-Movement for Solidarity, Union and Progress-Union for Democracy and National Reconstruction (MNDD-MSUP-UDRN)	86 556	8,4%	5
Union for Democracy and National Solidarity (UDSN)	72 899	7,1%	5
Rally of Liberal Democrats for National Reconstruction (RDL-Vivoten)	57 852	5,6%	4
Alliance for Social Democracy-Bloc for Social Democracy (ASD-BSD)	35 700	3,5%	2
Alliance for Democracy and Progress-Democratic Union for Social Renewal (ADP-UDRS)	38 684	3,8%	3
National Union for Democracy and Progress (UNDP)	-	-	-
Popular Republican Union-National Labor Party (URP-PNT)	93 321	9,1%	5

VRAAG 3: HOEKOM WAS NELSON MANDELA SE VRYLATING 'N KEERPUNT IN SUID-AFRIKA SE GESKIEDENIS?**BRON 3A**

Die volgende bron bestaan uit twee perspektiewe oor Suid-Afrika se politieke veranderings in die 1990's.

Perspektief 1: Deel van FW de Klerk se toespraak op 2 Februarie 1990 tydens die 9de sitting van die parlement.

Daar is op die volgende stappe besluit:

- Die verbod op die African National Congress, die Pan Africanist Congress, die Suid-Afrikaanse Kommunistiese Party en 'n aantal ondergeskikte organisasies word opgehef.
- Mense wat tronkstraf uitdien bloot omdat hulle 'n lid van een van hierdie organisasies was of omdat hulle 'n misdaad gepleeg het wat slegs 'n misdaad was omdat daar 'n verbod op een van hierdie organisasies was, sal geïdentifiseer word en vrygelaat word. Gevangenes wat vir ander oortredings soos moord, terrorisme of brandstigting gevonnis is, sal nie hierdeur beïnvloed word nie.
- Die medianoodmaatreëls en die onderwysnoodmaatreëls sal heeltemal afgeskaf word ...
- Die beperkings in gevolg van die noodmaatreëls op 33 organisasies word opgehef. Die organisasies sluit die volgende in: Nasionale Onderwyskrisiskomitees, Suid-Afrikaanse Nasionale Studentekongres, United Democratic Front, Cosatu, die Blanke Bevrydingsbeweging van Suid-Afrika ...

Perspektief 2: Die volgende is 'n reaksie deur Clive Derby Lewis, 'n lid van die Konserwatiewe Party.

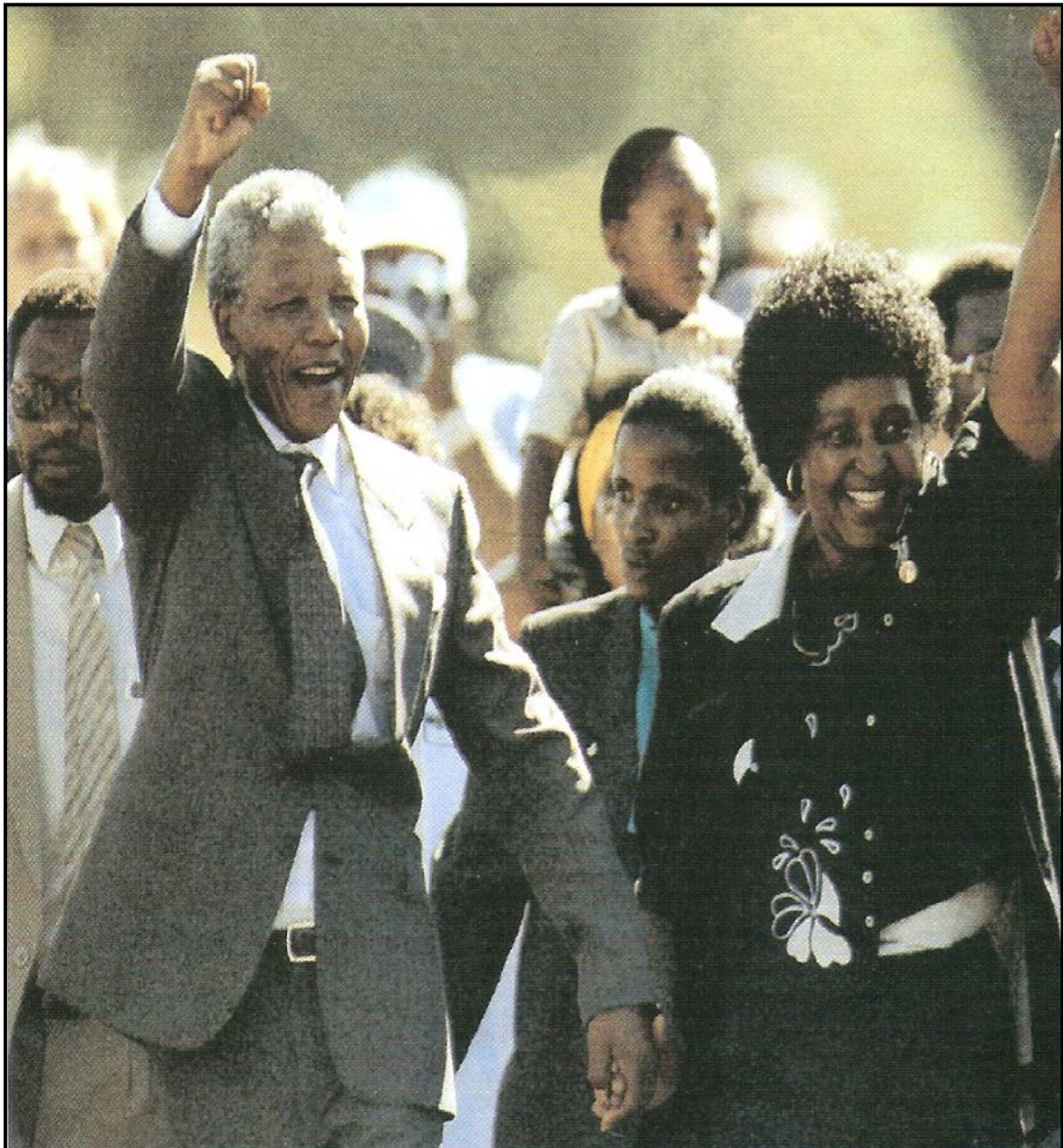
Met die toespraak van Februarie 1990 wat nie net die verbod op die ANC nie, maar ook op die SAKP opgehef het, het dit vir my en ander duidelik geword dat De Klerk besig was om voor te berei om ons almal te verrai. Op 26 Mei 1990 het dr. Andries Treurnicht sy party se gevoel en voornemens duidelik gemaak toe hy 'n groep van 150 000 mense by die Voortrekker Monument toegesprek het. Hy het 'n beroep op mense gedoen vir 'n derde vryheidstryd. Aangesien die vorige twee vryheidstryde oorloë was, was dit 'n duidelike oproep tot Afrikaners om hulle te bewapen ... Soos De Klerk se verraad duideliker geword het, het ons besef dat 'n gewapende stryd die enigste uitweg is ...

BRON 3B

Die volgende bron bestaan uit twee foto's van Nelson Mandela se vrylating.

Foto 1: Nelson Mandela en sy vrou, Winnie Mandela, verlaat die Victor Verster-gevangenis op 11 Februarie 1990. Mandela was 27 jaar lank in die gevangenis. Geneem uit *South Africa 1948 – 1994* deur M Roberts.

Foto 2: Gewone Suid-Afrikaners herdenk die vrylating van Nelson Mandela. Geneem uit *Mandela The Authorised Portrait*. Redaksionele konsultante: M Maharaj en A Kathrada.

**UITEINDELIK
VRY!**

BRON 3C

Die volgende bron bestaan uit uittreksels wat uit koerante geneem is en verwys na Nelson Mandela se vrylating.

Uittreksel 1: Cheryl Carolus, 'n UDF-aktivis, onthou die dag toe Mandela uit die Victor Verster-gevangenis vrygelaat is. Die volgende vorm deel van 'n onderhoud wat in die *Sunday Tribune* van 31 Januarie 2010 verskyn het.

Dit was my deel van die aksie. Ek sou die joernaliste en comrades hanteer. Die wêreld sou nie 'n ramp beleef nie. Maar toe begin die joernaliste vorentoe beur (druk). Die polisiemanne het hulle gewere opgelig. Ek het op hulle geskree.

Toe het ek iets gedoen wat ek nou nog nie weet hoe dit gebeur het nie; ons het almal begin hande vashou ... polisiemanne, comrades ... en almal het gehuil. Selfs die polisie. Ons het almal net gehuil en gekyk hoe Madiba na ons toe aangestap kom. O! Dit was baie, baie meer spesiaal as enigiets wat jy jou kan indink. Dit was in werklikheid meer spesiaal om daar te wees, eerder as in die foto, waar Trevor (Manuel) was. En toe ons op pad terug Kaapstad toe was, was dit amper onmoontlik om te glo. Oral waar jy gekyk het, het mense langs die pad gestaan. Ek het daardie beelde in my kop, swart en wit mense wat oral staan en wuif ...

Uittreksel 2: Die volgende uittreksel het in die *Mail and Guardian*-koerant, 12 tot 18 Februarie 2010-uitgawe verskyn. Dit fokus op die rol wat bekende UDF-aktiviste gespeel het om Nelson Mandela van die Victor Verster-gevangenis te vervoer.

... Op die dag van die vrylating het Trevor Manuel vir Mandela gehelp om sy besittings in een van die wagtende voertuie te laai en toe in 'n motor agter syne geklim. Hulle het met die agterpaaie Kaapstad toe gery ...

Willie Hofmeyer (UDF-aktivis) het oor die verkeersbeamptes se radio gehoor dat Mandela en sy konvooi op pad was, maar toe was daar chaos buite die Stadsaal. Hy het na die deurpadafdraai gejaag om hulle te waarsku om nie na die middestad te kom nie. Manuel het hom by die afrit gesien en hy het aan hulle gesê, 'Stop, comrades! Hulle vermoor mense in die stad.' Manuel het toe vooruit na die Burgersentrum aan die anderkant van die Stadsaal en die Grand Parade gery. Hy het die sekuriteitswagte daar beveel dat binne 'n paar minute 'n konvooi sou opdaag wat hulle moes deurlaat ...

Hy en drie ander leiers, Cyril Ramaphosa, Valli Moosa en Jay Naidoo, het toe na die Stadsaal gegaan om 'n veilige roete vir Mandela te soek. Hulle het 'n veilige roete gevind, maar toe hulle weer by die Burgersentrum kom, het hulle tot hulle ontsteltenis agtergekom dat die voertuig waarin Mandela was, weg was. 'n Verkeersbeampte het aan hulle gesê dat hulle by die verkeerde plek was en hulle na die Stadsaal beduie...

Mandela kon dalk kalm gelyk het, maar sy bestuurder het paniekbevange geraak, van die skare af weggedraai en die eerste afrit uit die stad geneem. Hy het op die deurpad in die rigting van die suidelike voorstede gery en in Rosebank beland ...

Toe Mandela se voertuig verdwyn het, was Manuel buite homself. 'Hoe kon ons Madiba op die dag van sy vrylating verloor? Hoe sou jy dit in die geskiedenis beskryf?'

VRAAG 4: HET DIE WAARHEID-EN-VERSOENINGSKOMMISSIE (WVK) DAARIN GESLAAG OM SUID-AFRIKA VAN SY VERDEELDE VERLEDE TE GENEES?**BRON 4A**

Die volgende uittreksel verwys na Aartsbiskop Desmond Tutu se oorpeinsing van die WVK-proses tydens die 10de herdenking van die WVK.

Desmond Tutu: 'Eerstens wil ek hulde bring aan my kollegas op die Kommissie – die Kommissarisse, komiteelede en al die personeellede – en dan wil ek 'n baie, baie warm huldeblyk aan die mense wat ons slagoffers noem wat voor die WVK getuig het, bring.

Laat ek nou probeer om die vraag te beantwoord. Ons moet na plekke soos Rwanda, Noord-Ierland, die Midde-Ooste en Bosnië kyk om 'n besef te kry van hoe ongelooflik bevoorreg ons was. Feitlik almal het 'n bloedbad in Suid-Afrika verwag. Die feit dat dit nie gebeur het nie, is omdat ons land op 'n kritieke tydstip met 'n besondere tipe leierskap geseën is. Maar ook, en by verre die belangrikste rede, dat ons besonderse mense in ons land het. Die WVK was op baie maniere gebrekkig, maar die wêreld dink dat Suid-Afrika 'n norm daargestel het waarteen alle ander WVK's gemeet moet word.'

BRON 4B

Die volgende is deel van die getuienis wat Nonhle Mohapi tydens die WVK-verhore in 1996 in Oos-Londen gegee het. Geneem uit *Truth & Reconciliation in South Africa: 10 Years On* deur C Villa-Vicencio.

'In 1976 het ek 'n weduwee geword – 'n weduwee van die apartheidsregering. Toe die WVK begin het, was ek skepties, ek het nie geweet wat om van die proses te verwag nie, tog het ek vorentoe gekyk. Ek het myself aanhoudend (geduldig) herinner dat die hoofrede hoekom ek gekies het om voor die WVK te getuig, was om die waarheid oor hoe my geliefde man, Mapetla Mohapi, gesterf het, te ontsluit. Ek het verwag om die volle waarheid tydens die WVK-proses te bekom. Dit is waar dat die WVK 'n politieke proses was wat die konsep van nasiebou en die reënboognasie wou bevorder. Maar het dit so gedoen ten koste van duisende Afrika-slagoffers en families wat in Suid-Afrika woon.

As 'n liefdevolle moeder en eggenote het ek nadat ek byna 20 jaar geduldig gewag het, die geleentheid verwelkom om voor die kommissie te staan en om die waarheid te vra.'

BRON 4C

Die bron bestaan uit drie perspektiewe oor die WVK.

Die volgende twee perspektiewe kom uit G Simpson *Tell No Lies, Claim No Easy Victories*.

Perspektief 1: Mev. Mlangeni

... die moeder van Bheki Mlangeni – wie se seun gedood is deur 'n bom wat die Suid-Afrikaanse Polisie se Veiligheidstak in die oorfone van sy walkman-bandspeler versteek het. Ten spyte van haar status as oorlewende, het mev. Mlangeni haarself as dood beskryf toe sy gesê het: 'Jy maak een lid van die familie dood en die hele familie is dood ... soos ons nou dood is.'

Perspektief 2: Mnr. Sithole

... die vader van 'n ANC-guerrillavegter wat in aksie dood is – hy het ook geen melding van vergifnis gemaak nie. Hy het erken dat sy seun 'n voormalige stryder was – 'n vegter – en het geen verbasing of woede oor die feit dat hy dood is, uitgespreek nie: 'Ek verstaan hoekom hy dood is. Hy het geveg om te bereik wat ons vandag het, demokrasie en verandering.'

Maar mnr. Sithole het verder gesê: 'Wat ek wil hê, is dat die wêreld moet weet dat die mense vir wie hy geveg het, nou magtige posisies beklee en ek is niks. Wat sal hulle nou vir my doen?'

Die volgende perspektief is geneem uit S Nuttal *Negotiating the Past*.

Perspektief 3: Mnr. Uys

Die doel van die WVK om by te dra tot die ANC se doelstelling om een nasie te bou, is 'n ANC-geïnspireerde ideaal. Die ANC wil een nasie uit 'n groot verskeidenheid mense en stamme bou ...

Ons is teen die konsep van een nasie; een nasie bestaan nie in hierdie veelrassige land nie, en hoe meer die ANC hulle beleid in die burgers se kele afdruk, hoe meer verwerp hulle die beleid van die ANC. Die WVK wil nie net vir die mense 'n gemeenskaplike herinnering gee nie; hulle wil die geskiedenis herskryf ...

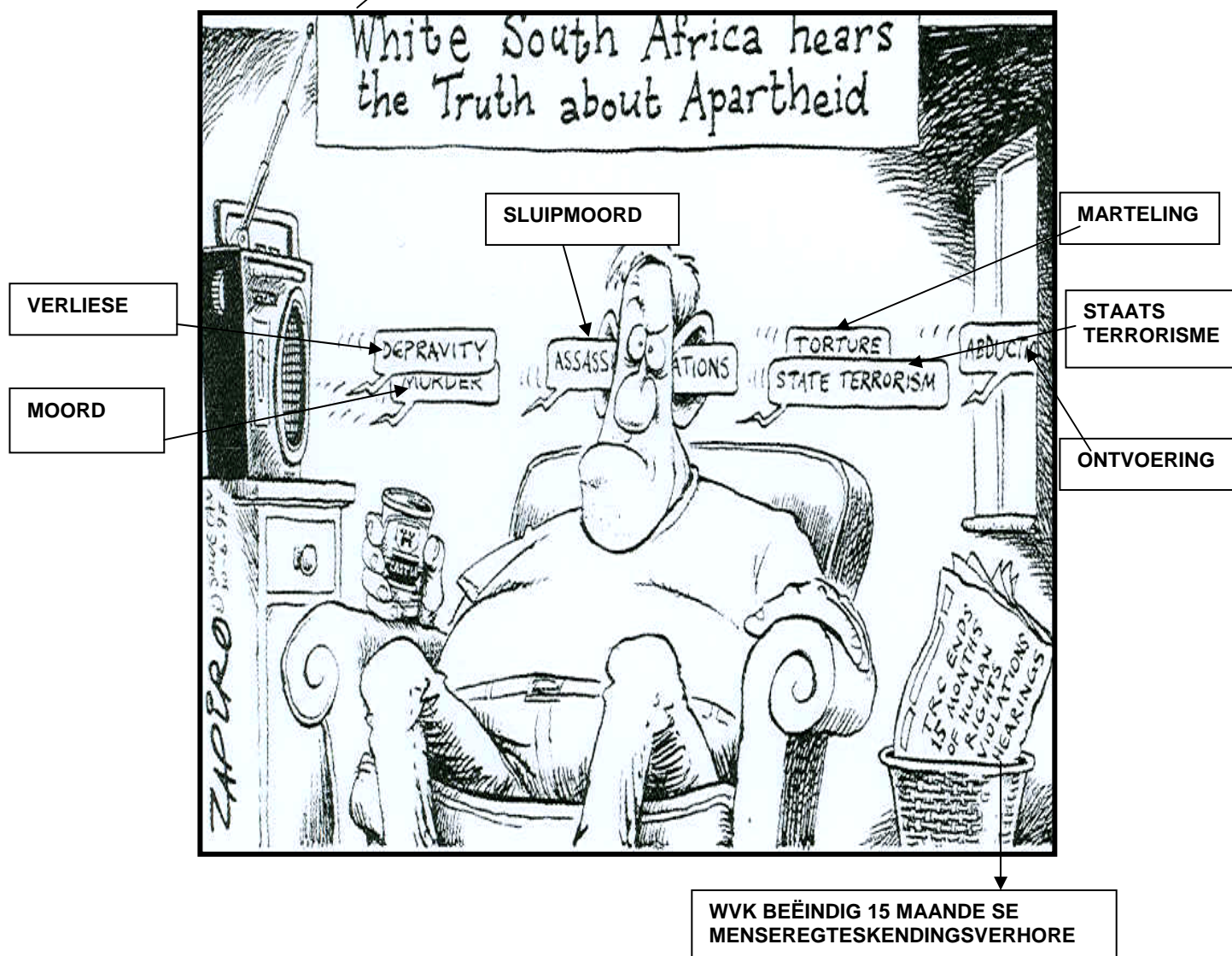
Ons sal nie hulle weergawe van die geskiedenis aanvaar nie.

BRON 4D

Die spotprent getiteld 'Wit Suid-Afrika hoor die Waarheid oor Apartheid' deur Zapiro. Dit het in die *Sowetan*-koerant, 30 Junie 1997-uitgawe verskyn.

Wit Suid-Afrika hoor
die Waarheid oor Apartheid

ERKENNINGS

Visuele bronne en ander historiese bewyse is uit die volgende geneem:

- Ake, C. 1994. *The Unique Case of African Democracy* (Cambridge University Press)
- Bierschenk, T. 2009. *Democratization without Development* (Johannes Gutenberg University)
- Bradley, C. 1996. *Causes and Consequences of the End of Apartheid* (Raintree Steck – Vaughn)
- Bottaro, J et al. 2007. *In Search of History – Grade 12* (Oxford University Press)
- Christie, K. 2000. *The South African Truth Commission* (Palgrave Publishers)
- Culpin, C. 2000. *South Africa since 1948* (John Murray Publishers)
- De Klerk, W. 1991. *The Man in his Time – FW de Klerk* (Jonathan Ball)
- Dlamini, N et al. 2007. *Shuters History Grade 12* (Shuter & Shooters Publishers)
- Dowden, R. 2001. *Africa – Altered States, Ordinary Miracles* (Cambridge University Press)
- Dugmore, C et al. 2007. *Viva History – Grade 12* (Vivlia Publishers & Booksellers)
- Du Toit, F et al. 2006. *Truth and Reconciliation in South Africa: 10 Years On* (David Philip)
- Friedman, M et al. 2007. *Focus on History Looking into Past Grade 12* (Maskew Miller Longman)
- Govender, SP et al. 2007. *New Generation History Grade 12* (New Generation Publishing Enterprises)
- Journal of Contemporary African Politics, 1996
- Gillomee, H et al. 2007. *New History of South Africa* (Tafelberg)
- Graves, F et al. 2007. *Moments in History* (Juta Gariep)
- Institute of Justice and Reconciliation: *Truth Justice Memory: South Africa's Truth and Reconciliation Process* (Tandym Print)
- <http://africanelections.tripod.com/ao>
- Maharaj, M et al. 2006. *Mandela the Authorised Portrait* (Jonathan Ball)
- Mandela, N. 1994. *Long Walk to Freedom*, (Abacus)
- Meiring, P. 1999. *Chronicle of the Truth Commission: A Journey through the past an present – into the future of South Africa* (Carpe Diem Books)
- Meredith, M. 2005. *The State of Africa. A History of Fifty Years of Independence.* (Jonathan Ball)
- Mkondo, R. 1993. *Reporting South Africa* (Heinemann Publishers)
- Morris, M. 2004. *Every Step of the Way: The journey to freedom in South Africa* (Cambridge University Press)
- New Generation History Grade 12 Study Guide* (New Generation Publishing Enterprises)
- Nugent, P. 2004. *Africa since Independence: A Comparative History*, Palgrave Macmillan, Basingstoke
- Roberts, M. 2001. *South Africa 1948 – 1994* (Maskew Miller Longman)
- Sardan, JP. 2003. *Powers in the Village: Rural Benin Between Democratisation and Decentralisation* (Karthala Press)
- Sparks, A. 1994. *Tomorrow is Another Country* (Struik Publishers)
- Sowetan* newspaper (30 Junie-uitgawe)
- The Star* newspaper (3 Februarie 1990-uitgawe)
- Tutu, D. 2000. *No Future without Forgiveness* (Juta Gariep)
- Woods, D. 2001. *Nelson Mandela The Illustrated Long Walk to Freedom* (Little Brown)